

діяльності, форми і методи протидії транснаціональним проявам злочинності в різних державах [12, с. 56–57, 76].

Загрозу, яку несе в собі фальшивомонетництво, можна ліквідувати, якщо правоохоронні органи будуть так само, як і злочинці, виявляти винахідливість і спритність, організаційну гнучкість і співробітництво. Сучасний стан співробітництва правоохоронних органів держав-учасниць СНД у боротьбі з фальшивомонетництвом задовольняти не може. Щоб домогтися успіху, їм варто більш творчо підходити до використання існуючих двосторонніх і багатосторонніх правових механізмів, а для ефективної взаємодії діяльність на національному рівні повинна бути злагодженою. Для поліпшення ситуації рекомендується посилити контроль за чітким виконанням усіма державними органами і установами зобов'язань з існуючих міждержавних угод у сфері співробітництва держав-учасниць СНД у боротьбі зі злочинністю.

Реалізація зазначених рекомендацій не може цілком викоринити фальшивомонетництво, тому що вони спрямовані не на причини, що породжують цей злочин, а саме на це явище. Злочинність в сучасному світі, зокрема фальшивомонетництво, становить собою явище об'єктивної дійсності. І тільки зміни в політичній, соціальній та інших сферах діяльності держав можуть кардинально вплинути на причини фальшивомонетництва, а зазначені рекомендації тим самим допоможуть звести їх до мінімуму.

Список літератури: 1. Польской Г.Н. Тайны «монетного двора». М., 1996. 2. Панченко О. Найкращий захист для купюри – це оголена натура // www.rivnepost.lv.ua/showarticle.php?art=006205 3. Радионов К.С. Интерпол: миф и действительность. М., 1986. 4. Павленко О. Сучасні елементи захисту паперових грошей України від підробок // *Предпринимательство, хозяйство и право*. 2000. № 1. 5. Сыроед Т.Л. Банкноты. Описание внешнего вида и признаки подделки (гривны, рубли, доллары, ЕВРО). Практическое пособие. Х., 2003. 6. Олійник О. Фальшиві гроші // www.galaxy.com.ua/svit/milicia_ua/falsh.html. 7. Ронський І. Державна готівка «розбавлена» фальшивою національною валютою на 0,01 відсотка // *Юридичний вісник України*. 2000. №15 (251) 13 – 19 квітня. 8. Вермуш Г. Аферы с фальшивыми деньгами / Пер. с нем. Н.В. Вардуля. М., 1990. 9. О нарушении уставов монетных. Историко-юридическое исследование В. Сокальского. К., 1873. 10. Ашавский Б.М. На пороге третьего тысячелетия терроризм превратился в один из опаснейших глобальных вызовов // *Международная жизнь*. 2000. № 3. 11. Десятый Конгресс Организации Объединенных Наций по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями: Сборник документов / Сост. А.Г. Волеводз. М., 2001. 12. Горяинов К.К., Исиченко А.П., Кондратюк Л.В. Транснациональная преступность: проблемы и пути их решения: Монография. М., 1997.

Надійшла до редакції 21.11.06

Д. Є. Кутманов

ПРИНЦИП ГЛАСНОСТІ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Україна переживає зараз період становлення власної державності. Відбуваються значні зміни економічних, політичних і соціальних орієнтирів суспільства, йде процес формування правових

інститутів. Створюється і стабільне національне законодавство, яке повинно відповідати міжнародно-правовим договорам та Конституції України, де пріоритет, в першу чергу, відводиться таким найважливішим ознакам правової держави, як перевага прав та інтересів особи над інтересами держави, взаємна відповідальність держави і особи, пов'язаність держави правом, пріоритет права над законом, незалежний суд як гарант прав особи. Немаловажне значення має судово-правова реформа і, зокрема, у такій галузі права, як кримінальний процес, де на законних підставах можуть обмежуватися права і свободи особи.

Кримінально-процесуальне законодавство має розроблятися відповідно до конституційних засад судочинства, які обумовлюють регулювання кримінально-процесуальних відносин таким чином, щоб здійснення прав і законних інтересів особи не ставилося у залежність від діяльності органів досудового слідства чи суду і мало надійний механізм для реалізації правозахисту. Об'єктивно ці конституційні засади знайшли своє відображення у вигляді принципів кримінального судочинства.

Принципи кримінального процесу у своїй сукупності визначають демократичну сутність, природу кримінального судочинства, лежать у основі всієї системи кримінально-процесуальних норм, що забезпечують успішне виконання завдань, які стоять перед органами розслідування, прокуратури та суду у боротьбі із злочинністю, охороні прав і законних інтересів громадян. Виступаючи як загальні, вихідні положення, вони не тільки визначають побудову всього процесу, форму і зміст його стадій, але й служать найважливішим орієнтиром подальшого реформування кримінально-процесуального законодавства. Тому дослідження питання про принципи кримінального процесу в період реформування кримінального судочинства набуває особливо важливого значення.

Кримінальний процес, як і всі інші процеси, протікає у часі та у просторі. Він являє собою систему стадій, які послідовно змінюють одна одну і мають визначене коло завдань, підсумкових документів, суб'єктів, що беруть у ньому участь. Тому логічно буде стверджувати, що певному виду відносин притаманні свої закони, відтворені в уже відомих сутнісних характеристиках – принципах. У стадії судового розгляду справи діють всі принципи кримінального судочинства. А щодо стадії досудового розслідування, тут дія принципу гласності майже повністю виключена, оскільки нерозголошення даних досудового розслідування є однією з умов, які сприяють успішному розкриттю злочину і виникненню винного. Передчасне їх розголошення може негативно вплинути на розслідування справи, дати можливість винному приховати або знищити сліди злочину, предмети і документи, що можуть

стати доказами, ухилитися від слідства і суду, а іноді завдати шкоди обвинуваченому та іншим особам.

Крім того, у ході досудового розслідування висуваються і перевіряються різні версії, при досудовому провадженні, як і при постановленні вироку в нарадчій кімнаті висловлюються різні міркування, робляться певні висновки, відстоюються різні позиції. Результатом цієї великої роботи стає прийняття процесуальних рішень. Тому межі предмета гласності тут визначаються цілісністю і завершеністю інформації.

Аналіз діючого законодавства, практики його застосування, юридичної літератури дозволяє прийти до висновку, що всі принципи кримінального процесу рівновеликі, тісно пов'язані між собою, являють собою взаємопов'язану систему, і порушення будь-якого з них впливає на ступінь здійснення інших принципів процесу, на можливість досягнення завдань, які стоять перед кримінальним судочинством. Послідовна реалізація будь-якої з основних засад передбачає й найсуворіше дотримання всіх інших. Кожне рішення правозастосувальника, яке приймається з порушенням їх вимог, підлягає скасуванню.

Як бачимо, принцип гласності судового процесу та його повне фіксування технічними засобами посідає належне місце у системі принципів.

Передумовою подальшого нормативного закріплення принципу гласності є положення ст. 10 Загальної декларації прав людини, яка прийнята та проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р. закріплено, що кожна людина, для визначення її прав і обов'язків та для встановлення обґрунтованості пред'явленого їй кримінального обвинувачення, має право, на основі повної рівності, на те, щоб її справа була розглянута гласно і з дотриманням усіх вимог справедливості, незалежним і безстороннім судом [1]. Щодо нормативного закріплення цього принципу, то в ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав і основних свобод людини, яка прийнята Радою Європи 4 листопада 1950 р., зазначається, що кожна людина при визначенні її громадянських прав і обов'язків або при висуненні проти неї будь-якого кримінального обвинувачення має право на справедливий і відкритий розгляд впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, створеним відповідно до закону. Судове рішення оголошується прилюдно, але преса і відвідувачі можуть не допускатися в зал засідань протягом усього судового розгляду або якоїсь його частини з метою збереження моралі, громадського порядку або національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають інтереси малолітніх чи захисту конфіденційності особистого життя сторін або у разі крайньої необхідності, якщо, на думку суду, в особливих випадках привселюдність розгляду може зашкодити інтересам правосу-

для [2]. На тому ж наголошується і в ч. 1 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [3, с. 36–58].

Конституція України визначає гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами однією з основних засад судочинства (п. 7 ч. 3 ст. 129). Це положення знайшло своє відображення і в кримінально-процесуальному законодавстві, а саме, у ст. 20 КПК України [4].

Гласності кримінального судочинства у вітчизняній юридичній літературі приділяється значна увага. Та попри вагомий ступінь наукової розробки даної теми, наразі ще залишаються деякі суперечливі та дискусійні проблеми.

Аналіз ст. 20 КПК України дозволяє прийти до висновку, що судові засідання обов'язково повинно бути закритим, якщо проведення відкритого засідання суперечить інтересам охорони державної або іншої захищеної законом таємниці. Разом з тим, в нормі закріплені чотири, так би можна сказати, факультативних підстави, при наявності яких суд може винести ухвалу про закритий судовий розгляд справи:

- у випадках, коли підсудним є особа, яка не досягла шістнадцятирічного річного віку;
- коли розглядається справа про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи;
- коли існує загроза розголошення відомостей про інтимні сторони життя осіб, які беруть участь у справі;
- коли цього потребують інтереси безпеки осіб, взятих під захист (ст. 52-1 – 52-5 КПК України, ЗУ «Про забезпечення безпеки осіб, що приймають участь у кримінальному судочинстві» [5]), у зв'язку з чим застосування вказаних підстав може мати місце лише у випадку прийняття об'єктивного чи суб'єктивного рішення суду. На наш погляд, вказані підстави також слід закріпити у ст. 20 КПК України як обов'язкові, що, поза всякого сумніву, буде сприяти реалізації прав і гарантованих законних інтересів всіх учасників кримінального судочинства і закріпить перевагу інтересів особи над інтересами держави і не буде поставлено в залежність від об'єктивного чи суб'єктивного рішення суду.

Поняття гласності та відкритості судового процесу хоча і мають багато спільного, але за своєю природою є різними. Відкритість означає доступність кримінального судочинства для всіх громадян, а гласність – не тільки доступність, але й можливість обговорювання перебігу та результатів кримінального процесу суспільством, тобто спосіб формування громадської думки, її оцінки діяльності суду та правоохоронних органів, яку останні повинні враховувати з метою удосконалення своєї роботи. Іншими словами, гласність – це голос суспільства, до якого не можуть бути байдужими учасники процесуальної діяльності.

Як справедливо зауважили М. М. Михеєнко, В. Т. Нор та В. П. Шибіко, для підсудного, який вважає себе невинуватою жертвою свавілля та беззаконня, гласність судового процесу являє собою можливість повернути увагу до своєї справи увагу спільноти, навіть світової [6, с. 46]. Дійсно, важко уявити собі суддо, який би в умовах гласності судового процесу наважився б на прийняття безпідставного, немотивованого та незаконного рішення.

У науці кримінального процесу існує думка про те, що принцип гласності судочинства породжує у осіб, які не беруть участь у процесі (наприклад, ті ж самі засоби масової інформації), право розповсюджувати відомості про перебіг та результати розгляду кримінальної справи. У зв'язку з цим виникає проблема, яка може призвести до порушення вимог закону, зокрема, положень норми, яка міститься в ст. 121 КПК України – про недопустимість розголошення даних досудового слідства. На нашу думку, це також тягне за собою порушення такого важливого принципу кримінального судочинства, як презумпція невинуватості особи і спричинить можливість сформуванню не тільки у суду певне (скоріш за все негативне та упереджене) ставлення до обвинуваченого, яке, поза всякого сумніву, вплине на об'єктивність, повноту та всебічність судового розгляду справи та винесення справедливого судового вироку, але й створить певну громадську думку, що може зашкодити його честі, гідності та діловій репутації. Вбачається, що право отримувати інформацію та право розповсюджувати її – два самостійних права, хоча й закріплені в одній статті Конституції України (ст. 34).

Отже, виникає проблема реалізації принципу гласності у зв'язку з висвітленням обставин певної кримінальної справи у засобах масової інформації. Ще І. Я. Фойницький звертав увагу на те, що гласність, окрім права особистої присутності громадян в судових засіданнях, передбачає також право розголошення та обговорювання у пресі того, що відбувалося в суді [7, с. 94]. А тому привертає увагу точка зору А. І. Будникової та В. Л. Будникова, які зауважують, що деякі засоби масової інформації в сучасних умовах з тих чи інших причин подають перекручену, необ'єктивну інформацію, будучи при цьому просто ангажованими однією з сторін. Тому для забезпечення законності та достовірності інформації посилення належного її виховного впливу слід рекомендувати засобам масової інформації утримуватися від будь-яких аналітичних оглядів, власних однобічних висновків до вступу вироку чи іншого рішення по справі в законну силу [8, с. 72].

Вищевказані проблемні питання відносно принципу гласності, як було зазначено вище, не є остаточними, а їх перелік не є вичерпним, але ми звернули увагу лише на ті, які наш погляд, є найбільш важливими та актуальними, адже послідовна реалізація принципу

гласності у взаємозв'язку з іншими принципами кримінального судочинства дозволить виробити належний механізм по захисту прав і свобод особи при здійсненні судочинства, підвищить авторитет держави та державних органів, які за законом мають право здійснювати кримінальне переслідування і судочинство.

Список літератури: 1. Загальна декларація прав людини, 10.12.1948 р. // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 2003. № 3. 2. Конвенція про захист прав і основних свобод людини, прийнята Радою Європи 04.11.1950 р. // Вісник Верховного Суду України / Додаток до журналу. 1997. № 3. 3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, прийнятий Генеральною асамблеєю ООН 16.12.1966 р. // Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / Упоряд. Ю.К. Качуренко. 2-е вид. К., 1992. 4. Кримінально-процесуальний кодекс України, 28.12.1960 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. 1961. № 2. Ст. 15 (із змінами та доповненнями). 5. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, що приймають участь у кримінальному судочинстві», 23.12.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 11. Ст. 51 (із змінами та доповненнями). 6. Михеско М. М., Нор В. Т. та Шибіко В. П. Кримінальний процес України: Підручник. К., 1992. 7. Фойницький І. Я. Курс уголовного судопроизводства. 2 т. С-Пб., 1996. Т. 1. 8. Будникова Л. И., Будников В. Л. Гласность уголовного судопроизводства // Средства массовой информации и правовая культура населения: Материалы международной научно-практической конференции. Волгоград, 1999.

Надійшла до редколегії 25.10.06

І. В. Іваненко

СТІЙКІСТЬ ЯК ОЗНАКА ОРГАНІЗОВАНОГО ЗЛОЧИННОГО ОБ'ЄДНАННЯ

Проблема розмежування складних форм співучасті у злочині для кримінального права України на сьогодні не є новою, втім і досі залишається остаточно невирішеною. Кримінальний кодекс України, передбачивши у ст. 28 такі складні форми співучасті як група осіб, що діє за попередньою змовою, організована група і злочинна організація, не надав науковцям і практикам чітких детермінант, за якими можна було б упевнено відмежувати одну з таких форм від інших. Законодавець у визначеннях окремих характеристик таких форм звернув найбільшу увагу на ознаки не самих організованих об'єднань як окремих колективних злочинних одиниць, їх структурно-якісних елементів, а здебільшого на ознаки організованої злочинної діяльності, яку мають здійснювати такі об'єднання. Тому основними змістовно вагомими детермінантами було визначено розподіл функцій, обізнаність усіх членів угруповання з планом злочинної діяльності, спрямування діяльності на вчинення тяжких чи особливо тяжких злочинів тощо. Втім, такий підхід викликає численні нарікання у вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків стосовно того, що за його допомогою практично неможливо розрізнити, наприклад, організовану групу і групу осіб, що діє за попередньою змовою. Зокрема, на це неодноразово звертали увагу у своїх публікаціях В. М. Биков [1], А. О. Большедворський [2], А. Грошев [3], С. Єфремов [4], В. Корж [5], М. І. Хавронюк [6], О. Шостко [7] та інші. Такі детермінанти як